

חשון התשע"ג

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל
לדמותו של עשו: כיבוד אב מול שפיכות דמים
 לפרשת תולדות (על פי שיעור של הרב יעקב מדן – ראש ישיבת הר עציון)

של עשו בעקבות שיעורו של הרב יעקב מדן ראש ישיבת הר עציון.

במדרשים רבים שמרו חז"ל לעשו זכות זו, והבינו שהאיסור לתעב אדומי והאיסור לכבוש את ארץ אדום הם בשל זכותו זו של עשו. ולדוגמא (פסיקתא רבתי כ"ג):
"ר' נחוניא בשם ר' תנחום בר יודן - מי איחר כבודו של יעקב בעולם הזה? כבוד גדול שכיבד עשיו את אביו... אמר: כדאי הוא אבא שישתמש בבגדי מלכות".

ונשאלת השאלה מה ראו חז"ל, שכה הרבו לבקש את עוונותיו של עשו, להגדיל את זכותו בכיבוד אב? כלום כל כך גדלה בעיניהם זכות הבאת הציד לאביו ועשיית המטעמים עבורו? יתכן שבכך תמונה התשובה, אך הרב מדן מציע דרך שונה ואנו נלך בדרך שאותה הוא מציע.

שתי תכונות בולטות ניתן לגלות בפרשתנו על עשו:

א. עשו להוט מאין כמותו לקבל את ברכת אביו ואת ארץ החמדה שהובטחה לאברהם וליצחק. הוא מוכן לעשות כל דבר כדי לזכות בה, ובוכה מרה כאשר הוא מפסיד אותה.

ב. עקב עיסוקיו ותכונות אופיו ("אדמוני") - שפיכות דמים קלה בעיני עשו. הוא מכונה בתורה "גיבור ציד" (כנמרוד, שוודאי היה איש מלחמה, צד אנשים ושפך דמים), הסתובב עם גידו בן ארבע מאות לוחמים שעל כך פרנסתם ועיסוקם, ואף ברכתו מאביו - על חרבך תחיה' - עסקה באופי זה.

עוד ניתן להוסיף על כך, שעשו כנראה אינו יודע את הנבואה שנאמרה לאמו על יעקב ועליו, ואף אינו יודע את מצנת אמו ליעקב. הוא סבור שאחיו בא במרמה, ביוזמתו שלו, ואם נצרך לכך את שתי תכונות האופי שלו - מזימתו להרוג את יעקב הינה טבעית וכמעט מתבקשת מאליה. ולמרות הנימוקים הברורים להריגת יעקב, עשו כובש את יצר שפיכות הדמים שלו מסיבה אחת בלבד.

פרשתנו סותמת במידה רבה, ואינה מותירה בידינו הסבר מתקבל על הדעת בשאלה מה ראה הקב"ה לבחור ביעקב ולמאוס בעשו. וכי רק משום רעבתנותו בפרשת הנזיד וביזוי רגעי של הבכורה איבד עשו את עולמו?

במידה רבה עולה מן הכתובים שדחייתו של עשיו היא גזירת עליון, בלא קשר למעשיו.

וכך אומר מלאכי בהפטרנו (מלאכי א', ב):

"ואמרתם במה אהבתנו, הלוא אח עשו ליעקב נאם ה' ואהב את יעקב".

וכך עולה מדברי ה' לרבקה, שכבר מן הרחם נקבעה בחירת יעקב ודחיית עשו (בראשית כ"ה, כג):

"ולאם מלאם יאמץ, ורב יעבד צעיר".

אך חז"ל בכל מדרשיהם טענו שעשו נדחה בשל מעשיו. ביום ביזוי הבכורה הוא אף הרג את הנפש, בעל נערה מאורסה ועבד עבודה זרה (רש"י ע"פ בראשית-רבה בפרשתנו).

הוא עיף - ברציחה כמה דתימא (ירמיהו ד) כי עיפה נפשי להורגים

את הקושי בכך שהדברים נקבעו כבר מרחם אמם של השניים פתרו חז"ל במדרש, שכבר מן הרחם ביקש יעקב לצאת לבתי מדרש ועשו לבתי עבודה זרה, וזוהי סיבת התרוצצותם הבלתי פוסקת.

ויתרוצצו - ע"כ המקרא הזה אומר דורשני שסתם מה היא רציצה זו וכתב אם כן למה זה אנכי, רבותינו דרשוהו ל' ריצה כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר יעקב רץ ומפרכס לצאת עוברת על פתחי ע"א עשו מפרכס לצאת, ד"א מתרוצצים זה עם זה ומריבים בנחלת שני עולמות

אך עם כל 'עיונות' לעשו, שמרו חז"ל בקנאות על זכותו בשתי מצוות: ישיבת ארץ ישראל (בעת שיעקב היה בפדן ארס) וכיבוד אב, בשיעורנו זה לא נעסוק במצנת ישיבת ארץ ישראל אותה קיים עשו, ונתרכז במצות כיבוד אב

ידעו **שעשיו לא ישבור את לב אביו**. בפועל יצחק נפטר סמוך מאוד לעליית יוסף למלכות במצרים, ושנים ספורות אחר כך ירד יעקב למצרים, אל תחת חסותו של המשנה למלך. ויתכן אומר הרב מדן שזו הסיבה שלא היה סיפק ביד עשו לבצע את זממו (או אולי לאחר שנים כה רבות יתכן ולאחר שראה שברכת יצחק ליעקב לא ממש נתקיימה לא היה לו כה הכרחי לנקום את גנת הברכות).

ונשאלת השאלה: כלום זכות היא זו שאדם נמנע מלהרוג את אחיו, ואפילו תהיה מריבתם קשה ככל שתהיה? כלום יכול אדם בן תרבות וירא שמים להתפעל מכך שאדם שהפסיד את בכורתו, נמנע (באופן זמני!) ממעשה כה ברברי של שפיכות דמים בכלל, ודמי אחיו בפרט? כלום אין כאן לימוד זכות - ולו העקיף ביותר - על כל אדם שייטול את חרבו בידו, ויהיו נימוקיו לכך אשר יהיו? כלום נוכל לתת הוה-אמינא של הצדקה לשפיכת דמי הנברא בצלם א-לוהים!?

ומסביר הרב מדן שלדעתו המדרשים המדברים על זכותו ועל שכרו של עשו - מעמידים את זכותו בכיבוד אביו מול חובתו הגדולה במעשי שפיכות הדמים שלו, ומראים לנו איך יכולה מצוות כיבוד אב להכריע עבירת שפיכות דמים, ולגרום לכך שמצנת "כבד את אביך" תגרוור בעקבותיה קיום מצנת "לא תרצח" שנשמכה לה. שהרי, בעקבות כיבוד יצחק - נמנע עשו מהריגת יעקב, ויש כאן מצווה הגוררת מצווה. וממשיך ומסביר הרב מדן:

לא היה רגע בחיי עשו שבו הייתה עלולה מצנת כיבוד אב להגיע אצלו לשפל כמו הרגע שנתברר לו שהפסיד את הברכה - את שכר כיבוד האב שכל כך ציפה לו. מצד שני, לא היה לדעתנו רגע שבו הפקותו ויצר שפיכות הדמים שלו כל כך גאו, כמו בעת בקשת הנקם מיעקב שגנב את ברכתו. היה כאן רגע מבחן אמיתי, שבו הציפייה הטבעית מאיש כעשו הייתה להרים את נס שפיכות הדמים שהורגל בה ולרמוס בו את מצנת כיבוד האב שהורגל אף בה. למרות זאת - ברגע מבחן זה גברה המצווה על העבירה, וגררה בעקבותיה קיום מהודר של מצנת "לא תרצח". כיבוד האב של עשו הביאו להימנעות משפיכות דמים. הוא לא היה מצווה הבאה בעבירה, אלא מצווה המונעת עבירה. ושכרו על כך כפול ומכופל!

על מנת להבהיר את עמדתו מביא הרב מדן דוגמא מתחום העריות. במדרש שהזכרנו לעיל על יום מכירת הבכורה ועל חמש העבירות שעבר עשו באותו היום, נאמר שעשו לא רק שפך דמים אלא גם בעל נערה מאורסה. ואכן, בהמשך דרכו זו אומר המדרש (בראשית-רבה פ"ה, א):

הוא אינו רוצה לגרום עגמות נפש לאביו (בראשית כ"ז, מא):

"יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי."

כלומר הוא יעשה זאת רק לאחר מות אביו, למרות רגשות הנקם הפועמים בקרבו.

וממשיך ומסביר הרב מדן שעל מנת להבין את גדלותו של עשו בכך ואת גודל כיבוש יצרי הנקם, השנאה ושפיכות הדמים שלו, עלינו להשוות את התנהגותו להתנהגות בניו של יעקב, כמה עשרות שנים מאוחר יותר. כידוע האחים שנאו את יוסף וקינאו בו, ובמידה רבה ניתן להבין אותם וללמד עליהם זכות בכך. שהרי יוסף הביא דיבתם רעה אל אביהם, וגרם לדעתם (הטועה!) לכך שאביהם יאהב אותם פחות ממנו. שנאתם של כמה מהם אל יוסף היתה כה גדולה, שהם אף מצאו לעצמם היתרים להורגו, או לפחות למוכרו. פירושי הראשונים (בעיקר בעלי התוספות) מלאים מהוראות ההיתר שהיו לאחים בכך. יוסף היה לדעתם רודף, ואף ניסה לעשות עצמו אלוה ("והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחוים לי"). מזימותיהם ומעשיהם לאחיהם היו חמורים ביותר, ולאור זאת - מעניין שהביקורת המקראית עליהם (פרט לביקורת על ראובן) מתרכזת במידה רבה דוקא בגורם אחר (בראשית מ"ד, לא):

"כי איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי, פן אראה ברע אשר ימצא את אביו."

ביקורת זו מופיעה בשיאה של התשובה שעשו יהודה ואחיו, והיא אינה עוסקת בעוול שנגרם ליוסף או בעוול האמור להיגרם בהפקרת בנימין. הביקורת עוסקת בעוול אחר, העוול הנעשה לאביהם הזקן. עיקר חרטתם של האחים וסילוק יהודה מאת אחיו נובעים מאבלו של הזקן, הממאן להתנחם על בנו.

עשו ידע לכבוש את שנאתו כדי שלא לשבור את לב אביו, ובני ישראל לא ידעו לעשות כן. זכותו של עשו בכך עולה על זכותם של ישראל.

כאשר שב יעקב ארצה מפדן ארם, הוא פוחד מעשו ומתפלל בשברון לב אל ה'. הוא שולח מנחה לעשו ומשתחוה לפניו שבע פעמים, וחז"ל מתחו עליו ביקורת על כך (בראשית-רבה ע"ה, ג):

"מחזיק באזני כלב עובר מתעבר על ריב לא לו..."

לדרכו היה מהלך..."

ושואל הרב מדן מנין לחז"ל הבטחון שעשו לא התכוון להרוג את יעקב, ומסביר שבעת חזרת יעקב מחר - יצחק עדיין היה חי. יעקב לא העריך כראוי את כח כיבוד האב של עשו. אף רבקה לא העריכה זאת, והבריחה את יעקב **שלא בצדק** לעשרים שנות גלות קשות אצל לבן. הם לא

יש המקבלים את קיום מצות "לא תרצח" רק מכוח הסלידה האינסטינקטיבית המצויה בכל מי שלב אדם וצלם א-לוהים בקרבו, ושוללים מי שמגיע לכך מכוח כבוד ואהבה אמיתיים לאביו. אך לא כל אדם זוכה לכך. לא כל אדם גדל באווירה הומניסטית של בית מדרש רגוע, שכבוד ה' וכבוד האדם הם יסודות בלתי מעורערים בו. דרכים רבות נתנה התורה להגיע בהן אל קיום מצוות. כיבוד אב הוא אחת מדרכים אלו. אילו זכו לכך בני יעקב בעת מבחן - ייתכן שהיתה נמנעת מכירת יוסף. אולי היה נמנע גם חורבן שכם וקיללת שמעון ולוי בעקבותיו. האהבה שאהב יצחק אבינו את עשו ורצונו לברכו, הציווי בתורה - "לא תתעב אדומי כי אחיך הוא", הקנאות שבה שומרת התורה לעשו את נחלתו, ומדרש חז"ל על ראשו של עשו הקבור במערת המכפלה - כל אלו מוכיחים לענ"ד כדברינו.

ונכון שאין בכך כדי להפוך את עשו לצדיק. עשו נותר רשע בשל מעשיו הרעים, שעיקרם שפיכות דמים, אך יש בכך כדי להעניק לרשע נקודת זכות חשובה, ולהביא לכך שראשו של עשו ייקבר במערת המכפלה (כמאמר חז"ל). ואומר הרב מדן "אילו כל זכותו לא היתה אלא הגשת האוכל - לא נראה לי שהיתה מקבלת משקל כה גדול אצל חז"ל."

ונשאלת השאלה: כיצד גדל שופך דמים באהלו של אברהם איש החסד?

ומסביר הרב מדן שחריפותה של השאלה נובעת, מגישה פרשנית המקובלת בעולם התורה, הרואה את אוהלו של אברהם כבית מדרש, שבו יושב דמשק אליעזר, ראש הישיבה, ודולה ומשקה מתורת רבו לתלמידים. האוהל פרוץ לארבע רוחותיו, ועוברים ושבים נכנסים אליו לאכול ולשתות ולברך בשם ה'. ממש באותה עת קורא אברהם בשם ה' ומתפלל על תיקון רשעתה של סדום, שהרי בחסד הרב השופע ממנו אינו מוכן לראות אף באובדנם של רשעים. נכד כעשו, הגדל באוהל שתורה ותפילה, חסד ואהבת הבריות משמשים בו כל העת - כיצד עולה בדעתו ללסטם את הבריות ולשפוך את דמם?? ואהלו של יצחק, שמסתמא אף הוא בית מדרש כאוהל אביו, אוהל שכל כולו אש קודש של מסירות נפש ויראת שמים, אש שמקורה בלהב המזבח שבהר המוריה, אוהל שבו יושב יצחק ומשיח בו עם קונו ועם מלאכי השרת, אוהל כזה - איך גדל בו רוצח זדוני כעשו?!

וכמו כן אילו היה עשו מלכתחילה שופך דמים בזוי - כיצד ניתן להסביר את אהבתו של יצחק אליו? כלום עד כדי כך היה מנותק מסביבתו? האם היה עיוור מיום שנולד עשו? כלום יש לך אב עיוור שאינו מכיר את בניו

"כל ארבעים שנה היה עשו צד נשים מתחת בעליהן ומענה אותן"

והנה, כשעשו מגיע לגיל ארבעים הוא נושא את נשיו ממש כשם שיצחק נשא אשה כשהיה בן ארבעים. ניתן ללעוג לעשו על החיקוי הזול לאביו, ולפרש את מעשהו כצביעות. כך נוהג המדרש, הממשיל את עשו לחזיר הפושט טלפיו ואומר: "ראו שאני טהור". המדרש רואה סתירה מוחלטת בין פריצותו של עשו בעריות לחיקויו את אביו, ומפרשו לכך חובה.

אבל אומר הרב מדן, נראה שלפחות ברוחו סותר מדרש זה את המדרשים המשבחים את עשו על כיבוד אב שבו, והרואים בו זכות אמיתית. מדרש המכבד את עשו על כיבוד אב לא ילעג גם לכיבוד אב חיצוני, מעין חיקוי זה לנשיאת הנשים בגיל ארבעים. ומן סיף הרב מדן ומסביר: **ננתח את נתוני המדרש בדרך אחרת: עשו פרוץ בעריות וחומס נשים מבעליהן כל עוד הוא רווק המשוחרר מכל עול משפחה. אך בהיותו בן ארבעים הוא נכנס לעול המשפחה, ומני אז הוא בגדר "אשתו משמרתו", לפחות חלקית, שהרי טבעו של עול המשפחה לרסן את הפקרות הניאופים. הוא נכנס לעול זה בשל הזדהותו עם אביו.**

בסוף הפרשה רואה עשו שבנות כנען רעות בעיני יצחק אביו, והולך ולוקח לו מבנות ישמעאל לאשה. ושוב - רש"י והמדרש לועגים לו:

"על נשיו - הוסיף רשעה על רשעתו"

אך הספורנו משבח את עשו. שהרי בפשטות - אף כאן רצה עשו לכבד את אביו, ולכן לקח אשה מבנות ישמעאל. ודאי שאין רשעתו של עשו בכך גדולה מזכותו. הנשים שלקח בתחילה היו כנעניות ועובדות עבודה זרה. הן לא כיבדו את אמו. ספק רב אף אם בת ישמעאל היתה כה צדקת, וכן עשו לא גירש את נשיו הקודמות, ולכן קשה לראות בו בעל תשובה כרבי אלעזר בן דורדיא ביומו האחרון; אך האמנם לא ניתן לראות תיקון כלשהו בעצם נישואיו כשהוא בן ארבעים, ובלקיחת בת ישמעאל לאחר בריחת יעקב? ושוב - אם יש בכך תיקון כלשהו, אין ספק שזכות כיבוד אב עמדה לו.

חז"ל, בדברם על כיבוד הורים, אומרים שהוקש כבודם לכבוד המקום (=הקב"ה). כוונתם לומר, שמצוות רבות עשוי אדם לקיים רק בשל כבודו של אביו וכבודה של המסורת שהוא נוהל ממנו. זכירת יציאת מצרים וקבלת עול מלכותו יתברך מכוחה היא מסורת המונחלת בתורה מאב לבן בהגדה לארבעת הבנים. כך גם זכירת מעמד הר סיני ולימוד התורה. גם עשו מגיע לקיום - ולו גם חלקי - של מצוות חשובות מכוח כיבוד אביו.

ומסביר הרב מדן:

יצחק לימים להעניק לו את המלכות, שהרי "אין מעמידין מלך אלא לעשות משפט ומלחמות", ומשלח עלתה בידו - ברך אותו בברכת "ועל חרבך תחיה ואת אחיך תעבד". יעקב הוא אדוני הארץ, ועשו וגדודיו יהיו שכירי החרב שיגנו עליה.

ומסביר הרב מדן שעשו, הזומם להרוג את יעקב, הוא שיצר בדמיונו של חז"ל ובדרשתו את דמותו של הרוצח ושופך הדמים, דמות הרחוקה מפשוטם של מקראות כמרחק שבין הלוחם לבין הרוצח. והואיל ולא נוכל לוותר על פשטם של מקראות, וכן לא נוכל לדלג על הדמות שהצטיירה לנו במדרשם של חז"ל, דומה שלא נותרה לנו ברירה אלא לתאר דמות מורכבת משני צידיה של החרב - מלחמת המגן מכאן והרצח מכאן.

וממשיך ומסביר הרב מדן שאין למעשה כל קושי לתאר דמות כזו. אדם המניף חרבו במלחמה - מתרגל עד מהרה לריחו של הדם. הוא עלול אף להסתגל למראה הנורא של אדם חי ההופך לאבן דומם מחמת מכתו שלו; הוא עלול להרגיל עצמו לחרשות נוכח כפי אלמנות וזעקת יתומים, ובו ברגע לאבד את ההבחנה בין טוב לרע, בין הכרח בל יגונה אף בתחום שפיקות דמים לבין הרג שהוא רק **כמעט** מוכרח לגמרי, **הרג אשר לרצח ייחשב**. שהרי מי לנו גדול כיואב, שעסק כל ימיו בישועת ישראל ובהרג אויבים, ואשר בסופו של דבר נכשל בכמה מעשי רצח (אבנר! עמשא! אבשלום! אוריה!)? והיה עליו לתת עליהם את הדין!

ובדיק בנקודה זו טמונה בעייתו של לוחם המגן ההופך רוצח. הוא הורג את אויבו מבקש נפשו, וממשיך והורג במעשה נקם את הורג אחיו. הוא עושה זאת במשפט, כדרך שהטה יואב את אבנר אל תוך "השער" (= בית דין), אך המשפט אינו משפט צדק. הוא הורג את עמשא בשל חשד קל שהוא מורד במלכות. וכך, דרך אי-הבחנה כחוט השערה בין דם לדם, ניתן להידרדר ממלחמה להרג ומהרג לרצח ולכל תועבה.

עשו לא דמה כלל וכלל ליואב. רציחותיו של יואב היו כשלונות שבאו מחמת רגילותו לחרב, למלחמה ולקו התפר הרגיש בין חיים למוות. ברציחותיו היו הוראות היתר הלכתיות. הוא שילם את מחירן במוותו מדי שלמה, אך הוא מת באוהל ה'. חז"ל בגמרא בסנהדרין ובכל מדרשיהם ראו בו בן עולם הבא. מעולם לא כינוהו בשם 'יואב הרשע'.

עשו, לעומתו, הוא 'עשו הרשע'. חז"ל לא ראו בו אדם שנכשל בשפיקות דמים בודדת מחמת הוראת היתר הלכתית, אלא אדם שהחל כלוחם מגן, אך הלך והידרדר מהריגת שוסי מדבר להריגת יריבים אישיים ובעלי נשים

באופן כה קיצוני? ומדוע לא סיפרה לו רבקה על מעלליו של בנו?!

ומסביר הרב מדן בעקבות הרב יואל בן נון, שהנחות הללו על אוהליהם של אברהם ושל יצחק, הן אמנם אמת גדולה ומאירה; אך אינם כל האמת. דמותו של אברהם כמכניס אורחים וכמתפלל על רשעים לקוחה מיום אחד בחייו, ואף שניתן להניח שיום זה - לא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא - ועדיין יש לבחון אף צדדים אחרים באברהם. למעשה אומר הרב מדן, גם אברהם היה איש צבא שבפשיטתו הנועזת בראש שלש מאות ושמונה עשר חניכיו על מחנה כדרלעומר, היכה כאחת את צבאותיהם של ארבעה מלכים גדולים. וגם עשו מסביר הרב מדן לא גדל **כרוצח אלא** הוא גדל **כלוחם**. הוא נטל עמו למלחמתו את עוז הרוח ואת מורשת הקרב של אברהם סבו, ומספר הלוחמים שהיו עמו היה גדול אך במעט מזה של אברהם. היו עמו ארבע מאות איש.

וזוהי בדיוק הסיבה לכך שיצחק אהב את עשו. יצחק העיוור, היושב באהלו ומתייחד עם השכינה, אינו יצחק היחיד המוכר לנו. יצחק היה איש שדה, שנאחז באדמתו בעיקשות, זרע בה ומצא בה מאה שערים. הוא עשה זאת בארץ הנגב בשנת בצורת (רש"י כ"ו, יב)! יצחק היה בעל רכוש רב ועדרים רבים, עד שמלך גרר אמר לו "לך מעמנו כי עצמת ממנו מאד". בשל רכושו והאחוזתו העיקשת באדמה, קנה לו יצחק שונאים רבים. בניגוד לאברהם, אופיו המתבודד לא איפשר ליצחק להנהיג צבא של לוחמים בעקבותיו. זוהי הסיבה שיצחק נרדף עד צוארו בבארותיו הראשונים, והוא נאלץ לוותר ולסגת ממקום למקום. יצחק נסוג מגרר, מעשק ומשטנה. משבא לרחובות - לא הציק לו עוד איש. ניתן לתלות זאת בריחוקה של רחובות ממקום יישוב וממרכזה של ארץ פלישתים או בכל סיבה אחרת, אך גם ייתכן שבין הגירוסים של הראשונים להתנחלות ברחובות - גדל עשו והיה לאיש גבור חיל, שקיבץ סביבו גדוד לוחמים, והפלישתים לא העזו להתגרות בו.

סביר גם להניח, שאף לאחר שישב יצחק ברחובות שבנגב, הוא היה עלול לסבול מאד מתגרותם של שוסי המדבר - חבר פראים חסרי חוק ומצפון. מסתבר שאף כאן נדרש עשו לעשות נפלאות, ולא להסתפק בציד פסיונים להכנת ארוחותיו של אביו.

ברית דמים נכרתה בין יצחק - איש השדה, הקרקע והעבודה הקשה, לבין עשו בנו, ששמר עם גדודו על שדותיו של יצחק, על בארותיו ועל עדריו הרועים במדבר. הייתה זו הברית שבין המגל לבין החרב, בין האיכר לבין השומר. בשל תכונותיו אלה של עשו, רצה

לשימת היריב על הכוונת, להכנסת מחסנית, לדריכת הנשק ואף לשחרור הנצרה. אך דווקא המודעות והאחריות שצריכה להיות לו בשל היותו אוהו בנשק - היא הצריכה להיות לו הכוח הבולם, האומר לו בשנייה האחרונה - "אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה", או במושגים שלנו - אף שפתחת ניצרה, אל תלחץ על ההדק. חובש בית המדרש יתעב מן הרגע הראשון את רעיון הכנסת המחסנית לכלי הנשק. לא כן דוד ועשו. שניהם אדמונים. שניהם לוחמים נוקשים ומרי נפש. שניהם מפקדים על גדוד לוחמים החיים על חרבם, הזקוקים למפקד אכזר והחלטי. שניהם מניפים את חרבם על אנשים שהם על גבול הוראת ההיתר להורגם. דוד משיב חרבו על נדנה וזוכה למלכות. עשו מנחית את חרבו על יריבו. הוא מידרדר מכת זה לרציחות שאינן על גבול הוראת ההיתר, ובמקום מלכות הוא 'זוכה' ל'ועל חרבך תחיה ואת אחיך תעבוד'."

חוט השערה מבדיל בין חרב של מצוה לחרב של רציחה. **אך אוי לו למי שחוצה חוט שערה זה.**

אך פעם אחת זכה עשו האדמוני להידמות לדוד מלכנו. הלוחם הגבור הפך אז, לרגע אחד, לגיבור אמיתי הכובש את יצרו. לוכד העיר הפך למושל ברוחו. האיש שידו לא זזה מן החרב גילה את סוד בלימתה. **לרגע אחד**, שב הרוצח ונטל - **ובצדק** - את איצטלת הלוחם המגן. היה זה בעת שהרים עשו את חרבו על מתחרהו וגונב ברכותיו, בכורתו ועתידו, על יעקב, אך השיב אותה יבשה אל נדנה בשל כבוד אביו.

היה זה רגע בו היה ראוי עשו למלכות שאביו רצה לתת לו. עשו זכה במלכות זו בעת שמלך יהודה, יהורם בן יהושפט הבכור, הרג את כל אחיו כדי לזכות במלוכה (דה"א כ"א). אז פשע אדום והמליכו עליהם מלך. הוא זכה בה שוב בעת שרבו שני בניה של שלומציון - הורקנוס ואריסטובולוס על מלכותם, והיו נכונים להרוג איש את אחיו. או אז עמדה זכותו של עשו, שנמנע מהרג אחיו בנסיבות דומות, לזרעו. אנטיפטר והורדוס ירשו אז את כסא מלכות ישראל - תיבנה ותכוון במהרה בימינו אמן.

שהיה מעוניין בהן, ועוד. ייתכן שהידרדרותו המוסרית היתה רק לאחר שיצחק איבד את מאור עיניו. כאן היה קו התפר בין מה שיצחק ידע - על עשו הלוחם שירש את תכונותיו מאברהם, לבין מה שיצחק לא ידע - שעשו חצה את הגבול שבין המותר לבין האסור.

ועדיין עולה השאלה: האמנם ניתן לדון לוחם, שרגישותו לדם מוקהית בעקבות עיסוקו, על פי אותן אמות מידה שלפיהן אנו בוחנים אדם החובש את ספסלי בית המדרש? התשובה לשאלתנו האחרונה עולה היטב מדמותו של כפילו המקראי של עשו, הלוא הוא דוד מלכנו.

כעשו, היה אף הוא אדמוני ואיש ציד, שהכה בידיו אריה ודוב. כעשו, קיבץ אף הוא תחת פיקודו ארבע מאות לוחמים מרי נפש, והלך עמם אל הנגב הצפוני כדי להילחם בשוסי המדבר. כעשו, שהאחיו את עיני אביו יצחק - רימה אף דוד את אכיש מלך גת, ולא סיפר לו על הטבח שערך בגיזרי ובגשורי, יושבי הארץ. כעשו איש החרב, שהגן על אביו איש האדמה - אף דוד כרת ברית עם אנשי יהודה יושבי נגב הקיני ונגב הירחמאלי, והגן על שדותיהם ועל עדריהם. חי על חרבו, וכך קיבל את פרנסתו. כעשו, שנועד על ידי אביו למלכות ("הוה גביר לאחיק" וכו') - נועד אף דוד למלכות ע"י שמואל. כעשו, שאיבד את זכותו למלוך כשהחליף את חרב לוחם המגן בחרב הרוצח, **כמעט** איבד אף דוד את זכותו למלוך. אך רק 'כמעט'.

כגון בפרשת נבל הכרמלי. בכעסו הרב, יצא דוד אל בית נבל במטרה להרוג בו כל זכר! והכל בשל אוכל שלא קיבל. בשל נזיד עדשים זה או אחר, ויחד עם הוראת היתר הלכתית כלשהי - היה דוד מוכן בחמתו לשפוך דם. אך בעוד חרבו מונפת, הוכיחה אותו אביגיל על שפיכת דם חינם, ודוד השיב את חרבו אל נדנה.

ואומר הרב מדן: לבי אומר לי, שעמידתו זו של דוד בנסיונותיו הקשים - היא שזיכתה אותו בעת מגיפת הדבר הקשה, בעת שראה את מלאך ה' בגורן ארנן היבוסים עומד בין הארץ ובין השמים, וחרבו שלופה בידו נטויה על ירושלים, לכך שה' שמע את תפילתו. ושם נאמר (דה"א כ"א, כז):

"ויאמר ה' למלאך וישב חרבו אל נדנה".

נשוב לשאלתנו: האמנם ניתן להעריך שפיכות דמים אצל לוחם ומגן על פי קנה מידה מוסרי של אדם החובש את ספסלי בית המדרש? ועונה הרב מדן התשובה היא כפולה. לא ולא - כן וכן.

אין ספק שרגילותו של הלוחם בחרבו ואי-רגישותו כלפי דם שפוך עשויים להביאו מהר מאוד להנפת חרבו,